

13. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посібник. Київ: «Атіка», 2007. 624 с.
14. Дем'янчук Ю.В. Адміністративно-правовий нагляд і засоби його реалізації. Право та інновації. 2014. № 1–2 (5–6). С. 119–126.
15. Петренко О.А. Суть адміністративного нагляду міліції за особами, звільненими з місць позбавлення волі, в системі адміністративного примусу. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 1. С. 323–332.
16. Темникова Н.В. Предупреждение преступлений поднадзорных лиц: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА)». Москва, 2015. 204 с.
17. Денисова А.В. Систематизація видів і суб'єктів адміністративного нагляду органів виконавчої влади. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 27. С. 22–25.
18. Петренко О.А. Визначення адміністративно-правового режиму та правил адміністративного нагляду щодо звільнених з місць позбавлення волі. Право і суспільство. 2012. № 1. С. 175–182.
19. Кримінально-виконавчий кодекс: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 21.
20. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 37.
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення: постанова Верховної Ради Української РСР від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
22. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

КОВАЛЕНКО А. А.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
(Київський міжнародний університет)

УДК 347.73(045)

ДОКТРИНАЛЬНІ ПОГЛЯДИ НА РОЗУМІННЯ ФУНКЦІЙ ПРАВА

У статті розглядаються питання функцій, особлива увага приділяється функціям права. Увага зосереджена на історії вивчення функцій. Розглянуто функції статичних і динамічних систем. Проаналізовані ознаки функцій права.

Ключові слова: функція, функція права, завдання, реалізація.

В статье рассматриваются вопросы функций, особое внимание уделяется функциям права. Внимание сосредоточено на истории изучения функций. Рассмотрены функции статических и динамических систем. Анализируются признаки функций права.

Ключевые слова: функция, функция права, задачи, реализация.

The article deals with the questions of functions, special attention is paid to the functions of law. Attention is focused on the history of the study of functions. The functions of static and dynamic systems are considered. Characteristics of the functions of law are analyzed.

Key words: *function, function of law, task, implementation.*

Вступ. Питання функцій права досліджуються багатьма вченими вже не одне століття. При цьому, звісно, є такі положення, що лишаються актуальними й нині. У подальших наукових дослідженнях варто зважати на надбання як вчених-теоретиків, так і фахівців у різних галузях права.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження питань, пов'язаних із функціями права.

Результати дослідження. Поняття «функція права» розуміється вченими по-різному, наприклад, як:

1) *явище, яке внутрішньо властиве праву* та зумовлене роллю (призначенням) права в суспільстві, яке представляє собою основний (головний) напрям його впливу на об'єктивну реальність, виражає зв'язок права з іншими явищами соціальної дійсності [1, с. 71] та зумовлене специфікою правового регулювання [2, с. 13]. За наведеного бачення функції права розкриваються через зв'язок із правовим регулюванням;

2) *напрямок правового впливу* на поведінку, свідомість людей, на різноманітні сфери суспільного життя, суспільні відносини, що виражає роль права в організації (впорядкування) таких відносин (таке бачення зустрічається у працях С.С. Алексеєва, Л.А. Чумака, Т.Н. Радько, В.І. Шкатулли, М.І. Байтіна, О.С. Лапшиної). За допомогою такого впливу розкривається загальнолюдська і класова природа, а також соціальне призначення права [3, с. 12, 16], виражається класова сутність, службова роль, мета і завдання права [4, с. 13], сутність права, вказується на його соціальне призначення [5, с. 62], роль і завдання права на конкретному історичному етапі розвитку суспільства [6, с. 22], розкривається службова роль і основні завдання права [5, с. 62], соціальна цінність права, яка полягає в установленні за допомогою права певного порядку, стійкості, узгодженості, організованості, міри свободи тощо [7, с. 114]. Попри те, що більшість учених розглядають функції права крізь призму впливу, є й таке бачення, за якого функції права – це не призначення, яке визначається як галузь, сфера застосування чого-небудь, а його здійснення. Тому правильніше говорити не про спрямування правового впливу, а про правовий вплив у певному напрямі [8, с. 8]. Наведені думки демонструють антропологічну природу функцій права. Також вчені наголошують на тому, що розуміння функцій права як напрямів правового впливу виражає роль права в суспільстві, яка дозволяє виявити найбільш їх істотні риси, такі як якісна однорідність правового впливу на певну групу суспільних відносин, залежність функцій права від завдань суспільного розвитку. Тут також ураховується вплив суспільних відносин як чинників зовнішнього середовища на систему функцій права, на все право в цілому [9, с. 5]. Що стосується правового впливу, то він «здійснюється за допомогою системи неюридичних засобів: ідеологічних, психологічних, інформаційних та ін. У правовому ж регулюванні право реалізується через його механізми – систему правових засобів: правових норм, правовідносин, актів реалізації та застосування норм права та ін. Правовий вплив не завжди має точний юридичний зміст (крім правових норм, він містить у собі інші соціальні засоби і форми впливу на поведінку людей), тоді як у правовому регулюванні він є обов'язковим (регулювання відбувається за допомогою певної правової норми). Предмет правового впливу ширший за предмет правового регулювання – його складають відносини, які не регулюються правом, але на які поширюється дія права. Тобто правовий вплив – це взятий у єдності та різноманітті весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів... Право, здійснюючи правовий вплив та правове регулювання, виконує як загальносоціальні, так спеціально-юридичні функції впорядкування суспільних відносин» [10, с. 134];

3) *призначення права* і напрям його впливу на суспільні відносини, потреба в здійсненні якого породжує необхідність дії права як соціального явища [11, с. 15]; конкретна роль (дія права) з організації суспільних відносин в існуючих сферах соціального життя [12, с. 34]. Тому, розкриваючи зміст функції права, необхідно враховувати зв'язок призначення права з напрямками його впливу. Дійсно, розглядаючи поняття «функція права», вчені неодноразово звертали увагу на співвідношення понять «роль» і «призначення» права під час використання їх у визначенні функцій права. Із цього приводу А.В. Константінова зазначає, що поняття «роль права» вказує на те значення, яке право відіграє в житті конкретного суспільства під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів його розвитку; роль права, відбиваючи його соціальне призначення, характеризує те місце, яке відводиться праву поруч із іншими засобами державного управління суспільством. Маючи незмінне соціальне призначення, роль права в окремих країнах, при різних політичних режимах, може різнитися. Тому правильніше використовувати сполучник «і» між термінами «роль» і «призначення» [6, с. 20];

4) *явище*, за допомогою якого властивості права знаходять своє вираження зовні [5, с. 56]; зумовлене роллю (призначенням) права в суспільстві, що представляє собою основний (головний) напрям його впливу на об'єктивну реальність і виражає зв'язок права з іншими явищами соціальної дійсності [1, с. 82].

Сутність функції як окремої наукової категорії полягає в тому, що вона завжди висловлює певне відношення одного предмета (явища) до іншого предмета (явища), залежність і взаємозв'язок між ними. В об'єктивній реальності (зокрема, в соціальному світі) всі явища і процеси так чи інакше пов'язані між собою. І за допомогою функцій цей зв'язок між предметами, явищами і процесами знаходить своє вираження в об'єктивній реальності [1, с. 77]. Додамо, що функція позначає певне відношення між суб'єктами щодо конкретних об'єктів. Це підтверджується, зокрема, правовідносинами як правовим зв'язком між суб'єктами.

О.С. Лапшина називає такі ознаки функцій права: 1) вони випливають із його суті і визначаються призначенням права в суспільстві; 2) вони зумовлені потребами суспільства; 3) виражають найбільш істотні, головні риси права; 4) є активними напрямками правового впливу і характеризують право в дії; 5) носять історично мінливий характер [13, с. 12].

Також вчені виокремлюють такі основні характеристики функцій права: 1) функція права впливає з його сутності і визначається призначенням права в суспільстві; 2) функція права – це напрям його впливу на суспільні відносини, потреба в здійсненні якого породжує необхідність існування права як соціального явища. У цьому сенсі можна сказати, що функція характеризує напрям необхідного впливу права, тобто такого, без якого суспільство на даному етапі розвитку обійтися не може (регулювання, охорона); 3) функція виражає найбільш істотні, головні риси права і спрямована на здійснення корінних завдань, що стоять перед правом на даному етапі його розвитку; 4) функція права являє собою напрям його активної дії, що упорядковує певний вид суспільних відносин. Тому однією з найважливіших ознак функції права є її динамізм [11, с. 15].

Виділяють також ознаки, що характеризують функцію права за допомогою соціального призначення, напрямку правового впливу на суспільні відносини: 1) функція права впливає з його сутності і визначається призначенням права в суспільстві; 2) функція права – це такий напрям його впливу на суспільні відносини, потреба в здійсненні якого породжує необхідність існування права як соціального явища; 3) функція виражає найбільш істотні, головні риси права і спрямована на здійснення корінних завдань, що стоять перед правом на даному етапі його розвитку; 4) функція права являє напрям його активної дії, що упорядковує певний вид суспільних відносин; 5) постійність як необхідна ознака функції характеризує безперервність, тривалість дії цієї функції (про постійний характер функції права можна говорити в тому сенсі, що вона постійно властива праву на певному етапі його розвитку. Але це не означає, що незмінним залишається механізм і форми її здійснення, які змінюються і розвиваються відповідно до потреб практики) [14, с. 192].

Наше дослідження присвячене функціям фінансового права як публічної галузі права. З огляду на це заслуговують на увагу роботи, де розглядаються функції публічних галузей пра-

ва. Так, Ю.В. Пирожкова формує власне визначення галузевої функції в публічному праві як «специфічної інтегративної властивості публічного права, що зумовлена особливостями врегулювання і захисту загального публічного інтересу, відповідно до якого реалізується нормативно-орієнтуючий вплив на публічні інтереси» [15, с. 9]. На наше переконання, у визначеннях правових понять і категорій варто уникати ускладнень, що виникають у зв'язку з використанням непритаманної праву термінології. Так, яке практичне значення має «інтегративна властивість публічного права»? Також не зовсім зрозуміло, про що йдеться під поняттям «загальний публічний інтерес», адже, якщо вказувати на загальний інтерес, то має бути й спеціальний публічний інтерес. А такий розподіл є штучним і не має принципового значення.

Вчені виокремлюють дві групи факторів, що впливають на функції права: 1) внутрішні (фактори зміни самого права, його сутності, форми і змісту); 2) фактори зовнішнього середовища (соціальні, економічні, політичні, ідеологічні, організаційні тощо). В юридичній науці давно відзначається визначальний вплив науково-технічного розвитку цивілізації на функціонування права. Причому цей вплив подвійний: з одного боку, відбувається розвиток і збагачення інтелектуального потенціалу суспільства, з іншого боку, має місце обмеження небезпеки, яка виникає від неконтрольованої появи і використання сучасних науково-технічних досягнень (ядерні технології, генетика, біомедицина тощо) [16, с. 86].

Також використання поняття «функція права» пов'язується із: характеристикою сутності різноманітних державно-правових, зокрема фінансово-правових явищ; із завданнями, повноваженнями та компетенцією органів публічної влади, зокрема тих, які є суб'єктами публічної фінансової діяльності. Як функції, так і завдання притаманні праву, державі, органам публічної влади.

Специфічні для держави завдання визначаються безпосередньо існуючими в окремо взятого суспільства на певному етапі його розвитку потребами в державно-організуючому впливі на різні сфери його життя. Отже, держава в силу своєї природи незмінно вирішує такі основні (універсальні) завдання:

- 1) забезпечення соціальної єдності, консолідації суспільства;
- 2) забезпечення стабільності;
- 3) охорона та захист встановленого порядку в рамках державних кордонів;
- 4) запобігання і вирішення конфліктів;
- 5) самовідтворення (відтворювання політичної влади);
- 6) легітимація;
- 7) оволодіння наявними інструментами та виробництво нових засобів здійснення влади;
- 8) розширення сфери власного впливу [17, с. 37–40].

Загалом, завдання держави зводяться до: забезпечення безпеки, зокрема фінансової; боротьби з корупцією; захисту фінансових інтересів.

Завдання тісно пов'язані з метою. У філософії та психології поняття «мета» трактують як: 1) усвідомлений образ певного результату, на досягнення якого спрямована дія людини; 2) передбачення у свідомості людини засобів, використання яких приведе до досягнення бажаного результату. В юридичних дослідженнях розглядуване поняття «мета» найчастіше розуміється в її першому значенні, у вигляді результатів, до яких прагне суспільство, держава, встановлюючи і застосовуючи правові норми [18, с. 11].

Поняття «мета» у філософії вживається лише стосовно людської діяльності. Мета є актом свідомої діяльності, що передбачає результати такої діяльності; є ідеальним образом (моделлю) бажаного суб'єктом результату його дій, що відображає потреби суб'єкта [19, с. 80].

На думку професора В.К. Колпакова, цілі норм та їх функції тісно між собою пов'язані. Кожна ціль породжує відокремлену функцію системи адміністративно-правових норм, у той же час однією функцією можуть забезпечуватися відразу кілька конкретних цілей. Функції відображають складний механізм життєдіяльності норм у системі, зокрема, державно-управлінських відносин [20, с. 65]. На наш погляд, кожна нова ціль (мета) не може щоразу породжувати нову функцію.

Вчені вважають, що функції права «впливають із сутності права, їх зміст та перелік визначаються соціальним призначенням (затребуваністю) права в суспільстві. Це підтверджується тим, що функції права є відображенням сутності такого складного явища, як право, в них виражається його глибинна, внутрішня, головна сторона, що визначає його природу. Через пізнання функцій пізнається сама сутність права. Вони зумовлені об'єктивною соціальною необхідністю, відображають такі напрями правового впливу на суспільні відносини, яких потребує суспільство на даному етапі його розвитку» [6, с. 17]. На наше переконання, дана особливість може мати місце, адже функції права в силу певних обставин можуть тимчасово не виявлятися, при цьому лишатися притаманними праву. Деякі функції можуть бути активними, практично реалізованими, деякі – мають перманентний характер.

Висновки. Майже віковий досвід активного дослідження поняття «функція права» сьогодні не дозволяє констатувати наявність єдиного погляду на цю проблему. Якщо синтезувати численні точки зору з даного питання, то ми побачимо, що в кінцевому рахунку під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або напрями правового впливу на суспільні відносини, або і те й інше разом узяті. Останнє пов'язане з тим, що як соціальне призначення, так і напрями його впливу на суспільні відносини, взяті окремо, не вичерпують собою поняття функції права. Якщо під функцією права розуміти тільки його соціальне призначення, то таке поняття буде носити занадто загальний характер. У випадку розуміння функції права тільки як напрямку правового впливу на суспільні відносини упускається з виду спрямовуючий момент цього впливу. Тож слід акцентувати увагу на недоцільності ототожнення або протиставлення напрямів правового впливу соціальним призначенням права і навпаки.

Практичне вирішення питання про функції кримінального права, зокрема фінансового права, пов'язано із: 1) нормо- і правотворчою діяльністю; 2) визначенням правопорушень, віднесених до фінансових, та встановленням відповідальності за їх вчинення, її попередженням; 3) побудовою системи фінансового законодавства, що враховує сучасні тенденції розвитку економіки країни та євроінтеграційний курс; 4) практичним застосуванням норм фінансового законодавства; 5) організацією підвищення фінансової грамотності населення.

Список використаних джерел:

1. Абрамов А.И. Понятие функции права. Журнал Российского права. 2006. № 2. С. 71–83.
2. Гуркин А.С. Соотношение регулятивной и фискальной функции в правовом институте сбора: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2012. 20 с.
3. Байтин М.И. О принципах и функциях права: новые моменты. Известия высших учебных заведений. Правоведение. 2000. № 3. С. 4–16.
4. Радько Т.Н. Методологические вопросы познания функций права. Волгоград: НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1974. 152 с.
5. Швыркин А.А. Воспитательная функция права и роль органов внутренних дел в её реализации: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 216 с.
6. Константинова А.В. Формы осуществления функций права: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Челябинск, 2014. 179 с.
7. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юрист, 2001. 776 с.
8. Рыженков А.Я. Компенсационная функция советского гражданского права. Саратов: Издательство Саратовского университета, 1983. 94 с.
9. Сухарев А.Е. Система функций советского трудового права: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. М., 1987. 18 с.
10. Миронець О.М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права та їх класифікації. Інформація і право. 2015. № 2(14). С. 129–135.
11. Куксин И.Н. Теоретические основы классификации функций права. Юридическая наука. 2012. Выпуск № 4. С. 13–19.
12. Ткаченко. Ю.И. Методологические вопросы теории правоотношений М.: Юрид. лит., 1980. 176 с.

13. Лапшина О.С. Охранительная функция права в системе функций права и государства: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Казань, 2011. 26 с.
14. Ильяшенко В.Ю. Подходы к пониманию функций права. Вестник Северо-Кавказского гуманитарного института. 2014. № 4(12). С. 191–195.
15. Пирожкова Ю.В. Теория функций административного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 38 с.
16. Ахметгараев И.Р. Функции права: эволюция и модернизация. Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал. 2009. № 4. С. 85–87.
17. Дембицкий А.А. Правовые и неправовые функции государства: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2017. 181 с.
18. Трофимова М.П. Функции юридической ответственности: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2000. 26 с.
19. Перфильев А.В. Регулирование как функция государственного управления: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2004. 175 с.
20. Колпаков В.К. Адміністративне право України. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

КОРНУТА Л. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
і фінансового права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 35.083.1(477)

ПРИНЦИП ЛОЯЛЬНОСТИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглядаються етичні засади державної служби. Визначається історико-правова характеристика принципу лояльності в державній службі. Аналізуються підходи до визначення поняття лояльності та необхідність законодавчого закріплення принципу лояльності. Наводиться приклад зарубіжної практики ролі та місця лояльності в публічній службі.

Ключові слова: публічна служба, принципи державної служби, етика державного службовця, лояльність.

В статье рассматриваются этические основы государственной службы. Определяется историко-правовая характеристика принципа лояльности в государственной службе. Анализируются подходы к определению понятия лояльности и необходимость законодательного закрепления принципа лояльности. Приводится пример зарубежной практики роли и места лояльности в государственной службе.

Ключевые слова: публичная служба, принципы государственной службы, этика государственного служащего, лояльность.

